

Біліченко В. В.,
старший викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА РЕАГУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Актуальність дослідження. Насильство щодо жінок є одним з найбільш поширених порушень прав людини, оскільки воно набуває різних форм (фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство), воно відбувається стосовно дівчаток і жінок різного віку, не обмежується якоюсь соціально-економічною групою населення або групою населення з певним рівнем освіти та має місце у всіх країнах. Незважаючи на свою поширеність, проблема насильства щодо жінок, як і раніше, залишається у тіні, і для більш ефективної боротьби з ним, як і раніше, необхідні зусилля щодо підвищення ролі правоохоронних органів у попередженні та протидії домашньому та гендерно-обумовленому насильству.

Ступінь розробленості теми. У сучасний період істотний внесок у дослідження превентивного потенціалу сімейно-побутових відносин зробили В. Кудрявцев, Г. Аванесов, З. Астеміров, Ю. Антонян та інші. Протидії насильницької злочинності у сім'ї правоохоронними органами присвячені роботи О. Ахматова, М. Алієва, А. Ілляшенко, А. Ісакова, В. Антонова, В. Мішота, А. Побігайло, Д. Бурмаки, В. Шахова, В. СЗахарова та інші. Важливу роль розвитку кримінофамілістики відіграють роботи О. Іванової, А. Жукова, Л. Прозументова, С. Тітова про запобіжну діяльність окремих служб та підрозділів ОВС. Однак, проблема запобігання насильству у сім'ї, як особлива форма реагування правоохоронних органів, залишається актуальним у зв'язку з постійним реформуванням як законодавства, так і видозміненості злочинів у сфері домашнього насильства.

Об'єктом дослідження виступає кримінальна патологія у сімейній сфері, її генезис та співвідношення зі злочинністю загалом, а також вплив на кримінологічну безпеку сім'ї.

Предмет дослідження – комплекс правових норм, що регламентують діяльність правоохоронних органів щодо реагування на злочинність у частині, що стосується протидії внутрішньосімейним насильницьким злочинам, теоретичні та практичні особливості формування ефективного механізму протидії криміналу у сімейній сфері.

Мета дослідження полягає у розробці теоретичного уявлення про запобігання насильству у сім'ї як особливої форми реагування правоохоронних органів.

Методологічна основа та методика дослідження. Специфіка дослідження комплексної проблеми зумовила різноманіття методів і системний підхід для моделювання необхідних процесів, механізмів, компонентів. Використовувалися основи пізнання соціальної реальності, синергетики, об'єктивності, науковості,

історизму. У роботі знайшли застосування методи загальнонаукові, приватнонаукові та теоретичні.

Результати дослідження. Під домашнім насильством розуміється насильство, що відбувається між подружжям, постійними або нерегулярними партнерами та співмешканцями; ця форма насилля іноді називається насильством з боку інтимного партнера [10]. На законодавчому рівні попередження насильства розглядається як система соціальних та спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин та умов, що сприяють скоєнню насильства в сім'ї, припиненню насильства в сім'ї, яке готується чи вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у їх скоєнні у сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв [8]. Така діяльність забезпечується комплексом спеціальних заходів правоохоронних органів. Було розроблено багато різних моделей ефективного реагування поліції на випадки домашнього насильства. Вони включають застосування стандартизованих протоколів реагування на події, створення спеціальних поліцейських підрозділів або призначення спеціальних співробітників поліції, які займаються виключно справами про домашнє насильство і вдосконалення роботи поліції на рівні суспільства. Рекомендації Ради Європи, взяті з Резолюції ЄС про насильство щодо жінок 1986 р., припускають, що у кожному поліцейському підрозділі має бути як мінімум один співробітник, який спеціалізується на справах домашнього насильства [2].

Першорядне значення має доступність органів поліції та їх здатність реагувати на потреби жертви. Спеціальні заходи щодо запобігання насильству в сім'ї вважаються особливими формами реагування органів внутрішніх справ на здійснення такого насильства і характеризуються значним профілактичним впливом на правопорушника. До видів запобіжних заходів сімейного насильства відносяться [1, с. 42]:

1) вжиття негайних заходів щодо усунення загрози життю чи здоров'ю особи, постраждалої від сімейного насильства та інших членів сім'ї, чи прирівняних до них осіб;

2) затримання особи, яка вчинила сімейне насильство, відповідно до кримінально-процесуального законодавства;

3) видача та продовження термінового заборонного припису;

4) притягнення особи, яка вчинила сімейне насильство, до кримінальної чи адміністративної відповідальності;

5) негайне переміщення особи, яка постраждала від сімейного насильства, життя та здоров'ю якої загрожує небезпека, у безпечне місце або притулок за її згодою. Органи місцевого самоврядування, органи соціального розвитку зобов'язані сприяти органам внутрішніх справ у негайному переміщенні у безпечне місце осіб, постраждалих від сімейного насильства. Інші суб'єкти охорони та захисту від сімейного насильства сприяють органам внутрішніх справ у негайному переміщенні у безпечне місце осіб, які постраждали від сімейного насильства [7].

Обов'язки органів внутрішніх справ щодо реагування на факти звернень про сімейне насильство [9, с.29]:

1) вжити всіх заходів, передбачених законодавством України;

2) прийняти та зареєструвати заяву про сімейне насильство від будь-яких осіб;

3) роз'яснити порядок видачі та продовження термінового заборонного припису, порядок залучення особи, яка вчинила сімейне насильство, до кримінальної чи адміністративної відповідальності;

4) надати особі, яка постраждала від сімейного насильства, відомості про соціальні служби;

5) організувати у разі потреби транспортування особи, яка постраждала від сімейного насильства, до медичного закладу чи інше безпечне місце;

6) видати або продовжити за заявою особи, яка постраждала від домашнього насильства, терміновий правоохоронний припис та контролювати виконання умов, які у ньому прописані;

7) у разі сімейного насильства щодо неповнолітнього негайно інформувати територіальний підрозділ уповноваженого державного органу із захисту дітей;

8) за згодою особи, яка постраждала від сімейного насильства, інформувати у триденний термін з моменту видачі термінового правоохоронного припису, територіальні підрозділи органів соціального розвитку;

10) виконувати всі необхідні дії для передачі матеріалів із залучення особи, яка вчинила сімейне насильство, до адміністративної чи кримінальної відповідальності [3; 5; 6].

В Україні, окрім процесуальних недоліків правоохоронної системи, з точки зору запобігання ескалації домашнього насильства, широко відомо та документально підтверджено, що поліція систематично не порушує справи про домашнє насильство. Через поширені помилки і гендерні стереотипи, які присутні на всіх рівнях правоохоронної та судової систем, поліція часто не бачить необхідності втручатися в те, що вона вважає «особистими справами», і не визнає домашнє насильство як діяння, що вимагають вжиття профілактичних заходів чи проведення розслідування. Адвокати, які представляють інтереси постраждалих від домашнього насильства повідомляють, що поліція, по суті, часто звинувачує жінок у насильстві або намагається відмовити їх від подання офіційних скарг [1, с. 42; 4].

Висновки. Здатність правоохоронних органів ефективно запобігати виникненню, повторенню та ескалації домашнього насильства за допомогою заходів, спрямованих на забезпечення безпеки та благополуччя жертв, слід посилити. Навчальні програми для державних службовців, співробітників судових та правоохоронних органів, медичних працівників, соціальних працівників та інших фахівців, які працюють із жертвами/особами, які пережили домашнє насильство, значно підвищують ефективність профілактичних заходів. Навчання має ґрунтуватися на міжнародних стандартах у сфері боротьби з домашнім насильством і включати в себе як базову підготовку для підвищення рівня знань про домашнє насильство, так і просунуті тренінги, спрямовані на підвищення ефективності кроків у боротьбі з домашнім насильством, що здійснюються особами, які професійно займаються цією проблемою.

Моделі програм, призначених для осіб, винних у скоєнні домашнього насильства, орієнтовані на притягнення до відповідальності за застосування насильства, можуть бути розширено. Участь у призначених для правопорушників програмах має пропонуватись на добровільній основі, а в деяких випадках носити

обов'язковий характер (наприклад, як умова звільнення під заставу або винесення того чи іншого вироку), і ці програми повинні ні бути пов'язані з роботою поліції з особами, які перебувають на профілактичному обліку. Вони не повинні використовуватися як альтернатива кримінальним покаранням.

Регулярні/тривалі та помітні загальнонаціональні кампанії у засобах масової інформації, що підтримують абсолютну нетерпимість до насильства щодо жінок та ненасильницькі сімейні відносини, підвищили б ефективність усіх інших зусиль щодо запобігання насильству щодо жінок та домашнього насильства.

Список використаних джерел

1. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. реком. / В. Л. Костюк, Н. В. Федоровська, М. В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.
2. Орлов Ю. Проблеми кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства. *Право і безпека*. 2020. № 4 (79). URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/420/306>
3. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>
4. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : Наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0965-18>
5. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : Наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>
6. Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2017 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17>.
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
8. Протидія домашньому насильству. URL: <https://www.npu.gov.ua/gromadyanam/protidiya-domashnomu-nasilstvu-main/protidiya-domashnomu-nasilstvu.html>
9. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С. В. Альошкін, О. В. Даценко, К. Л. Бугайчук, Т. М. Малиновська, К. Ю. Шеремет. Харків : Харк. Нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.
10. Протидія домашньому насильству практичний посібник для поліцейських : практ. посіб. для поліцейських. Ентоні Віллс, Ольга Калашник. 2018. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>